

Kovács László

„Júdások vagy Péterek?”

A papi nőtlenségről

A római katolikus egyházban kötelező papi nőtlenség (a továbbiakban: cölibátus) ügye belügy ugyan, mégis szélesebb érdeklődésre tart számot. Elhamarkodott ítéletek hangoznak el belülről is, kívülről is, ami a kérdés felületes ismeretéből származik. Érdeemes rövid történeti áttekintésben megismerni a tényeket, amelyekből akár kritikus és radikális következtetéseket is levonhatnak a belsőleg érintettek és a kívülállók is.

Régebben az egyházon belül a „kiugrott” papokat aposztatáknak (hitehagyottaknak) nevezték, és Júdához hasonlították. Manapság már sokan csak gyarló Jézus-tagadóknak tartják őket, mint Pétert, aki gyengeségből megtagadta Mesterét (lásd Kamarás István *Júdások vagy Péterek?* c. könyvét). Persze ez a megértő minősítés is ugyanúgy bűnösnek tartja a pályamódosító papokat, mint az előző – pedig kétséget kizáróan bizonyítható, hogy a főbűnös az, aki a törvényt megalkotta és fenntartja.

Alaptételelem a cölibátussal kapcsolatban, hogy a római katolikus egyház „kényszercölibátusa” istentelen és jézustalan, emberellenes és közösségtelen.

1. Történeti áttekintés

Hogyan viszonyult a cölibátushoz a zsidóság, aztán maga Jézus és a későbbiekben a keresztény egyház? (A történeti tényeket főleg két tanulmányból, illetve könyvből idézem: Szécsi József: Szüzesség, cölibátus és házasság a zsidóságban, Egyházforum 2012/3, valamint Eduard Schillebeeckx: Keresztény azonosság és egyházi hivatal. Védőbeszéd az emberért az egyházban. Patmos, 1985.)

1) A zsidóság

A házasság elutasítása teljesen idegen a judaizmustól. Cölibátusban élőkre alig található utalás a Bibliában és a Talmudban. Nincs egyetlen középkori rabbi sem, akiről úgy tudnánk, hogy cölibátusban élt. A nazírok fogadalma önkéntes önmegtagadásokat foglalt magában, a zsidó papság számára pedig liturgikus előírás volt az áldozatbemutatás előtti házassági önmegtartóztatás. A zsidóságban szektás cselekedetnek számított a cölibátus. Josephus Flavius az esszusosoknak tulajdonítja. Kivétel egyetlen elszigetelt eset, a talmudtanító Simeon ben Azzái esete, aki magatartását azzal magyarázta, hogy az „ő lelke a Törvényt szereti, a világot mások akarják folytonossá alakítani”.

A zsidó felfogást jól tükrözi a Sulchán Áruh (Terített asztal) törvénykódex: „Minden férfi köteles megházasodni annak érdekében, hogy teljesítse gyermeknemzési kötelességét, és bárki, aki nem elkötelezett a faj szaporítása érdekében, olyan, mintha

vért ontana, kisebbitené az isteni képmást, és előidézné, hogy az Örökkévaló Jelenléte eltávolodjon Izráeltől.” A középkortól csak az említett kivétel esetén „lehet az illetőnek megbocsátani azt, hogy elutasítja a házasságot, és akkor is csak abban az esetben, ha kontrollálni tudja szexuális vágyait”.

A cölibátus ellenzése a zsidóságban a Biblia „Szaporodjatok és sokasodjatok” isteni parancsán alapul, és összeegyeztethetetlen a teremtés rendjével, amelyben a férfi igazából csak félemler addig, amíg meg nem házasodik.

2) Jézus és az apostolok

Jézus zsidó volt, és korának felfogása szerint meg kellett volna házasodnia. Jézus – a megszürt biblikus adatok szerint – korai halála előtt még nem volt nő, bár sokan (például Eugen Dreevermann) kétségbe vonják ezt. Ha ettől a megbotránkoztató feltevéleztől eltekintünk, és elfogadjuk, hogy ő a zsidóságban egyetlen kivételnek említett példát követi, tényként kell leszögeznünk, hogy Jézus nem ellenezte a házasságot, és nem parancsolta meg, de még csak nem is ajánlotta követőinek a cölibátust. Az Isten Országáért önként vállalt „eunuchságnak” (Mt 19,12) semmi köze a törvényben előírt cölibátushoz (ld. Gromon András kommentárját Mt 19,10-12-höz a 10. lapon).

Jézus a Teremtő által elgondolt kapcsolat pártján áll, az apostolok közül a házas Pétert teszi meg közössége vezetőjévé (Mt 8,14), Pál pedig beszél a „többi apostolról, akik apostoli útjaikra feleségükkel együtt mentek” (1Kor 9,5). Pál maga, aki nőtlen volt, beszél ugyan a szüzekről, nőtlenekekről, de kifejezetten azt mondja, hogy „rájuk nézve nincs parancsa az Úrtól” (1Kor 7,25). Azt is állítja, hogy akik tiltják a házasságkötést, azok „megtévesztő szellemekre, meg ördögi tanításra hallgatnak” (1Tim 4,1-3).

3) Az első három század

A korai keresztény gyülekezetekben „házanként végezték a kenyértörést” (ApCsel 2,46), nyilván a család-fő vezetésével.

Később a közösségek vezetői a zsidó vallás mintájára papi szerepkört vettek fel, szemben azzal, hogy Jézus civil volt, nem tartozott a papi kasztba, szemben állt a papi vezetőkkel, és a halálos ítéletet is a főpap mondta ki rá.

Sajnálatos, hogy az utolsó vacsora szövetségkötő húsvéti lakomájából is áldozatot bemutató rítust alakítottak ki, a zsidó áldozatbemutató papság mintájára. (Így lesz a szövetségkötésből „szentmise áldozat”, és a pap „áldozópap”).

A papi szereppel együtt annak rituális előírásait is kezdik átvenni. A zsidó papok számára rituális előírás volt, hogy az áldozatbemutató előtt naponta nem élhettek házaseletet. Ezt a gyakorlatot a korai keresztény egyház is követi. Ez a rituális szabály azonban nem követelt nőtlenséget, csupán „megtartóztatási parancs” volt. Még a hierarchikus átrendezés során is az volt az általános követelmény, hogy a tisztségviselők (püspök, diakonus) „egyszer nősültek” legyenek (1Tim 3,2.12; Tit 1,6).

4) A 4. századtól a 12. század végéig

Általános és kötelező cölibátustörvényről 1100 évig nincs szó az egyházban. A „megtartóztatási parancs” körül folyik a vita. Ezzel kapcsolatban sokan az Elvirai zsinat (300-306) 33. kánonját emlegetik, és többen tudnak a Niceai zsinaton (325) lezajlott vitáról a papok önmegtartóztatásával kapcsolatban. A házaspapok liturgikus önmegtartóztatási parancsának elrendelése egyértelműen Rómára megy vissza, csak a tekintetben van némi kétség, hogy ez Damazus pápa (366-384), vagy Siricius pápa (384-399) idején történt-e.

A probléma akkor válik egyre súlyosabbá, amikor a keleti egyházakkal ellentétben, a 4. sz. végétől a nyugati egyházakban naponta kezdték ünnepelni az eucharisziát. Ez a házaspapok számára azzal a következménnyel járt, hogy megtartóztatási kötelezettségük állandóvá vált. Az a skizofrén helyzet állt elő, hogy kánoni törvény írta elő továbbra is a házaspapoknak, hogy tilos elküldeniük asszonyukat, ugyanakkor kánoni tör-

vény írta elő a rituális tisztaság miatt a megtartóztatási kötelezettséget is.

Az 5. századtól a 10. századig tartott zsinatokból világosan kiderül, hogy a megtartóztatási parancsot a házaspapok csak nagyon viszonylagosan követték. Az egyházi többség tudatában volt ennek. Különböző szankciók és „gazdasági” büntetések többszöri hiábavaló alkalmazása után nyúltak végül a legdrasztikusabb eszközökhöz: a házasság megtiltásához.

5) A 12. századtól a II. Vatikáni zsinatig (1962-1965)

Ha nőtlenek a papok, akkor megtartható a liturgikus törvény, a napi megtartóztatás. Ezzel megszületett a nyugati egyházban a cölibátustörvény: a papi nőtlenség parancsa.

Ezt a törvényt elősegítette a testről, a nemiségről vallott ókori felfogás is. Az ókorban főleg a sztoikusok szemlélete terjedt el, amely „kis epilepsziának” nevezte a szexuális közeledést, mint ami megfosztja az embert értelmétől, és ezért nem értelmes dolog. A manicheusok, akik a testet (a szexualitást) az ördögtől (rossz princípium) származtatták, hatottak a kezdetben kicsapongó életet élt Ágostonra (354-430), aki megtérése után a házasságot „törvényesített paráznaságnak” tartotta, és ezzel – nagy tekintélyénél fogva – másfél ezer évre meghatározta a keresztény gondolkodást. Általános keresztény felfogás az, amit Jeromos (340-416) így fogalmaz: „A házassági közeledés tisztátalan.” Ezt erősítette meg a pogányságtól átvett nézet is: „Az oltárt és a szent edényeket az ember nem érintheti meg ’bepiszkított kezekkel’.”

Az egyház államvallássá válása (380) után más okok is sürgették a papi nőtlenség bevezetését. Az egyházi birtok elaprózódása is veszélyt jelentett. Ezért már (Nagy Szent) Gergely pápa (590-604) adott ki olyan rendeletet, amely szerint a nőtlenség a papszentelés előzetes feltétele. A szerzetesi intézmény megjelenése, majd a 10. században a clunyi reform sürgette a cölibátus általánossá tételét. VII. Gergely pápa (1073-1085) és utódai mindent megtettek a cölibátus egyházi törvénybe való iktatásáért.

Végül is az I. Lateráni zsinat (1123), majd a II. Lateráni zsinat (1139) kánoni törvénybe foglalta a megtartóztatási parancsból nőtlenségi parancssá alakított törvényt, amely

szerint a nyugati egyházban pap csak nőtlen férfi lehet, katolikus pap pedig nem nősülhet. A Tridenti zsinat (1545-1563) később a reformációval szemben ünnepélyesen védelmébe vette a cölibátustörvényt, amelyen mindmáig nem változtatott a katolikus egyház.

A II. Vatikáni zsinat (1962-1965) is fenntartotta ezt a törvényt, miután VI. Pál pápa a zsinaton megakadályozta, hogy a püspökök nyilvános vitát folytassanak az általuk benyújtott javaslatról. A zsinati dokumentum mindenestre új alapokra helyezte a cölibátusparancsot, amikor a rituális tisztaság helyett a „vallási cölibátust”, vagyis az Isten Országáért önként vállalt nőtlenséget határozta meg indokul.

II. János Pál és utóda, XVI. Benedek uralkodásával a cölibátuskérdés felvetése, mint minden más, a szexualitással összefüggő kérdés is (például a nők pappá szentelése), a leghevesebb ellenállásába ütközik, és a hierarchia ellentmondást nem tűrően lesöpri azt az asztalról.

2. Érvek és megoldások

Ha némelyek azt gondolnák, hogy pusztán a személyes érdekeltség folytán mondhatja valaki, hogy a papi nőtlenség úgy, ahogy van, rossz, nagyon tévednek. A felvázolt történeti háttér és súlyos teológiai, pszichológiai, biblikus és szociológiai érvek szólnak amellett, hogy a törvény egyértelműen istentelen, embertelen, jézustalan és közösségellenes.

1) Érvek

A cölibátustörvény istentelen. A Biblia így fogalmaz: „Isten megteremtette az embert, férfinek és nőnek teremtette...” (Ter 1,27), azzal a szándékkal, hogy „szaporodjatok és sokasodjatok” (Ter 1,28). Aki vallja az embernek Isten által való teremtését, az Istennel száll szembe akkor, ha törvényi úton beleavatkozik a Teremtő tervébe, és bármilyen okból tiltja a házasságot.

A cölibátustörvény embertelen. A pszichológia szerint az ember kétpólusú lény, férfinek és nőnek van alkotva, egymásra és egymáshoz rendelték. A teljes ember fogalmát a férfi és a nő együtt alkotja. Aki ezt a biológiai és pszichológiai tényt figyelmen kívül hagyja, és tiltó törvénnyel avat-

kozik be emberek életébe, az vét az emberi mivolt ellen, és súlyos konfliktust, mérhetetlen kárt tud okozni a megtévesztett embereknek.

A cölibátustörvény jézustalan. Jézus Istentől alkotottnak vallotta a házasságot (Mt 19,4-6). A szüzességről egyszer sem beszélt. Szavaiba (Mt 19,10-12) a görög és római katolikus egyház magyarázta bele a szüzi állapot magasabbrendűségét, és azt „evangéliumi tanácsnak” nyilvánította. A római katolikus egyház ezen túl, a görög katolikusokkal ellentétben, világi papjainak feltételül szabta meg a nőtlenséget, egyházi törvényben írva elő azt (CIC 277. kánon, 1. §). Ez a törvény az önkéntes szüzességet törvényi úton várja el egyesektől, és egyben megtiltja a házasságot az egyház bizonyos tagjainak. Ez olyan „árukapcsolás”, amely tisztességtelen és kirekesztő. Senkinek nincs joga önkéntességet „parancsolni”, és senkinek nincs joga törvényi úton eltiltani valakit a házasságtól.

A cölibátustörvény közösségellenes. Ugyanis nem isteni törvény, hanem emberi törvény, egyházfegyelmi szabály kapcsolja össze a nőtlenséget és a közösségvezetői szerepet. A katolikus egyházban ezzel a törvénnyel kizárják a közösség vezetéséből minden házas férfit és minden nőt. Jézus egyházának vezetői csak agglegények lehetnek! Az ilyen fokú diszkrimináció elképesztő annak a Jézusnak

egyházában, aki minden embert Isten gyermekének, az embereket egymás testvéreinek tartotta, aki utódjául házas embert választott, és aki kora rabbinista gyakorlatát súlyosan megsértve nőket is kíséretébe fogadott. A házasságellenesség és nőellenesség nem jézusi örökség.

2) Megoldások

A római katolikus papi cölibátus elen kezdettől fogva folyik a hallgatólagos, bár egyre nyíltabb tiltakozás. A nemiség Isten által elgondolt megélésének elnyomása mindenféle torz formában tör elő a papok soraiban. Elég csak azokra a jelenkori botrányokra gondolni, amelyek a homoszexuális és pedofil papok lelepleződése során világszerte ismertté váltak. Kérdés, hogy van-e megoldás?

Laicizálás. Aki nem bírja a nőtlenséget, laicizáltassa magát, és nősüljön meg, mondja a hierarchia. Van mód erre, csak kérni kell a pápától a felmentést. Ez azonban azzal jár, hogy a laikus státusba visszahelyezett pap nem folytathatja tovább tevékenységét. Az alapproblémát, a cölibátustörvény problémáját ez nem oldja meg. A klérus így eltávolítja a maga köréből a kilépőket, de továbbra is épen és sértetlenül fenntartja a cölibátus rossz intézményét.

Alternatív gyakorlat. A tiltakozások már a legmagasabb fórumon, a II. Vatikáni zsinat püspökei részéről is meg-

történtek. Egyes országok püspökei a papjaikat támogatva ismételen és nyíltan állást foglalnak a törvény ellen (pl. Hollandia, USA). Ezek hatástalanságát látva a papok közül többen alternatív gyakorlatot kezdtek (pl. Németország), vagyis nősen is folytatták szolgálatukat. Tették ezt azért, mert nem akarták otthagyni közösségüket, másrészt nyomást akartak gyakorolni a pápák mérhetetlen konzervatívizmusára. Az ilyen gyakorlathoz persze a közösség elfogadó akarata is kell, amit a közösség többsége általában megértően fogad, kivéve azokat, akik betegesen ragaszkodnak a papi nőtlenség nimbuszához.

Radikális megoldás. A kívülálló szemében neveltséges ez a cölibátus körüli, belső Don Quijote-i szélmalomharc, a cölibátus körüli botrányok pedig kiváló anyagot szolgáltatnak a médiumok, a regényírók, a filmesek számára.

Igazi megoldásra lenne szükség, ami nem lehet más, mint visszatérés a az eredethez, a jézusi alapokhoz. Ez azonban a hatalmi egyház (alá-fölrendeltségi) struktúrájának feladását és a jézusi, testvéri (mellérendeltségi) közösségi forma modelljének visszaállítását jelentené. Ezen kívül a két kaszt, a papok és a hívek kasztjának megszüntetését, vagyis visszatérést a jézusi példához, amely csak tanítót és tanítványt ismert, azzal a szándékkal, hogy a tanítványok mindegyikéből tanító lesz, vagyis Jézus örömmüzenetének továbbadója. Annak a kiinduló ténynek a belátására is szükség lenne, hogy Jézus nem vallást akart alapítani, hanem hívő szeretetközösségeket létrehozni, és ezzel megteremteni Isten Országát a földön. Isten Ország helyett azonban jött a konstantini hatalmi egyház, a maga kényszercölibátusával.

Visszatérve a címben megfogalmazott kérdéshez: Kik a nős papok?, a fentiek alapján egyértelmű lehet a válasz: ők nem Júdások, nem is Péterek, hanem olyan emberek, akik a Jézus által elgondolt „egyház” után áhítoznak. Hiába?

